

USTÁLENÁ PŘIROVNÁNÍ SE ZVÍŘECÍM KOMPONENTEM
V LEXIKÁLNÍ DATABÁZI JIHO-KARPATSKÝCH NÁŘEČÍ
Z MATERIÁLŮ I. PAŇKEVYČE

Наукowyй вісник Ужгородського університету.

Серія: Філологія. Випуск 2 (44).

УДК 811.161.2'282.2+811'366.55

DOI:10.24144/2663-6840/2020.2(44).68-77

Вашичек М., Вашичкова Д. Ustálená přirovnání se zvířecím komponentem v lexikální databázi jihokarpatských nářečí z materiálů I. Paňkevčyče; кількість бібліографічних джерел – 12; мова словацька.

Anotace. Cílem tohoto článku je přispět k popisu nářeční frazeologie jihokarpatských (zakarpatských a jiholemkovských) nářečí zveřejněním a roztríděním ustálených přirovnání s animalistickým komponentem z archivních materiálů. Zdrojem pro excerpci frazeologického materiálu byla *Lexikální databáze jihokarpatských nářečí z materiálů I. Paňkevčyče*, která byla vytvořena ve Slovanském ústavu AV ČR, v. v. i.

V článku je představeno více než 200 ustálených přirovnání se zvířecím komponentem. Roztrídili jsme je nejprve z formálního hlediska podle slovnědruhové příslušnosti srovnávaného členu (komparanda) na přirovnání verbální, substantivní, adjektivní a adverbální. U každého přirovnání je uvedena lokalita, v níž bylo zapsáno, nebo odkaz na publikaci, z níž byl frazém excerptován. Pokud je uveden širší kontext užití frazému, uvádíme jej rovněž. Dále jsme získaný frazeologický materiál roztrídili podle názvů jednotlivých zvířat, obsažených v přirovnání. Ukázalo se, že uvedené frazémy obsahují přes 80 různých nominací živočichů. Mezi nejčastější názvy zvířat, které se objevují v jihokarpatských ustálených přirovnáních, patří pes (*nec, pesiку*), kůň (*кунь, кінь, к'ін, коні*), prase (*паця, порося, свиня*), had (*гадина, гат*), slepice (*курка, курица, кури*), tele (*теля*), vůl (*віл, вїл, вул, воли*), kráva (*корова*), rak (*рак*) a žába (*жаба*).

Ze strukturního hlediska jsou v představeném materiálu nejčastější verbální přirovnání, tedy taková ustálená přirovnání, v nichž je komparandem sloveso a komparátem substantivum (název zvířete): *бабрату як паця* a. Komparátum může být rozvinuto dalším větným členem: *розбуяти ся як вул в полонині, розуміти ся (до чогось) як курка до пива*, výjimečně i celou vedlejší větou: *ганьбиті ся як кобыла, коли саньки переверне*.

Ze sémantického hlediska jsme zaznamenané frazémy roztrídili do jedenácti skupin – na přirovnání s významem velikosti, barvy, zvukového projevu, zápachu, vnějšího vzhledu, povahového rysu, typického projevu (činnosti), pohybu, stavu, emoce a množství. Nejvíce zkoumaných přirovnání vyjadřuje stav, pohyb, typický projev (zvířete) a vnější vzhled.

Aby mohla být určena specifika zkoumaných jihokarpatských frazémů, dalším úkolem by mělo být srovnání jihokarpatských animalistických přirovnání s obdobnou oblastí frazeologického systému sousedních nářečí a jazyků. Tento fragment nářeční frazeologie ukázal, že *Lexikální databáze jihokarpatských nářečí z materiálů I. Paňkevčyče* je cenným zdrojem materiálu pro nářeční frazeologii.

Klíčová slova: dialektologie, frazeologie, jihokarpatská nářečí, frazémy se zvířecím komponentem, ustálená přirovnání.

Úvod. Popis a analýza nářeční frazeologie zůstává stále aktuálním úkolem jazykovědy. V tomto článku se zaměříme na frazémy se zvířecím komponentem v jihokarpatských nářečích, omezíme se přitom na ustálená přirovnání. Objektem našeho zájmu budou tedy taková ustálená přirovnání, u nichž v roli komparáta vystupuje název živočicha. Jako zajímavost zmíníme, že v české frazeologii tvoří přirovnání s názvem zvířete 20% všech ustálených přirovnání [Čermák et. al. 2009: 491]. Zdrojem pro excerpci frazeologického materiálu je *Lexikální databáze jihokarpatských nářečí z materiálů I. Paňkevčyče*, která vzniká ve Slovanském ústavu AV ČR, v. v. i., a na jejímž zpracování se oba autoři podílejí.

Obvyklou motivací těchto frazémů bývá srovnání vzhledových i povahových vlastností a činností člověka s charakteristikami zvířat (skutečnými i domnělymi). Na fakt, že asociace spojené se zvířaty a vlastnosti zvířatům připisované bývají kulturně specifické, upozornili např. V. Mokienko a T. Nikitina: «С одной стороны, ассоциативные признаки <...> анимализмов выделяются на основе наблюдений человека над внешним видом, жизнью и поведением животных (у этих сравнений обычно внутренняя форма ясна), с другой – чисто эмпирическое восприятие чело-

веком животных осложняется мифологическим переосмыслением этих образов, они испытывают влияние духовной культуры: фольклорных текстов, религиозных представлений и др.» [Мокиенко – Никитина 2008: 9].

Dosavadní výzkumy. V české jazykovědě se problematice frazémů s animalistickým komponentem nejpodrobněji věnovala E. Mrhačová, která sestavila tematicky zaměřený frazeologický slovník [Mrhačová 1999]. Z ukrajinských badatelů se frazémům se zvířecím komponentem věnovali např. N. Frančuk a J. Pozdraň, podávající jejich sémantickou klasifikaci [Франчук – Поздрань 2019], nebo O. Soško, která srovnala ukrajinské, německé a anglické frazeologismy s animalistickým komponentem označující emoční charakteristiky člověka [Сошко 2015].

Frazeologii zakarpatských nářečí se věnovali např. V. Laver [Лавер 1992], O. Myholynec, jež popsala frazému spojené s lidovým léčitelstvím [Миголинець 2013], a S. Juzjo, která publikovala frazeologismy zachycené výzkumem v obci Simer v okrese Perečyn [Юзьо 2015].

Pro frazeologii lemkovských nářečí na území Slovenska je nejuplnějším zdrojem údajů frazeologický

slovník N. Varcholové a A. Ivčenka [Вархол – Івченко 1990], který obsahuje i velké množství frazémů se zvířecím komponentem, z nichž mnohé se shodují s těmi, jež zde uvedeme.

Cíle výzkumu. Cílem tohoto článku je přispět k popisu nářeční frazeologie jihokarpatských nářečí publikací a roztríděním části frazémů s animalistickým komponentem (ustálených přirovnání) z archivních materiálů Slovanského ústavu AV ČR. Dalším našim cílem je ukázat na tomto fragmentu, že *Lexikální databáze jihokarpatských nářečí z materiálů I. Paňkevyče* může sloužit jako cenný zdroj materiálu pro nářeční frazeologii.

Zdroje a metody. *Lexikální databáze jihokarpatských nářečí z materiálů I. Paňkevyče* je zpracovávána ve Slovanském ústavu AV ČR, od roku 2010 na základě lístkové kartotéky pro zamýšlený *Slovník jihokarpatských ukrajinských nářečí* Ivana Paňkevyče. V současné době jsou všechny údaje kartotéky digitalizovány, elektronická databáze nyní prochází korekturami. Na konec roku 2021 je plánováno zpřístupnění databáze pro veřejnost. Databáze je vybavena filtry umožňujícími vyhledávání podle různých parametrů. Pro tento článek byla vyhledávána přirovnání v kontextu k heslovým slovům podle nářečních názvů zvířat a podle komparátoru (*як, йак, яг, як, жар, ги, зі, зей* atd.). Získaná ustálená přirovnání byla dále klasifikována metodou formální a sémantické analýzy.

Většina lexikálního materiálu v databázi je výsledkem sběru během Paňkevyčovských terénních výzkumů a sběru jeho spolupracovníků. Zčásti však I. Paňkevyč excerpoval nářeční materiál z jiných dialektologických a etnografických pramenů, v malé míře dokonce i z lokální literatury a tisku. Podrobněji jsou zdroje této databáze představeny v článku jednoho z autorů [Vašíček 2018].

Mnoho z níže uvedených frazémů Paňkevyč přejal z publikace J. Nedzelského *З уст народу* [Недзельський 1955]¹. U frazémů, excerпованých do databáze z této knihy, na ni budeme odkazovat zkratkou ЗУН, pokud je v databázi uveden také původní zdroj Nedzelského, odkazujeme na něj příjmením sběratele (Злоцький, Павлович, Шерегелій). Příjmením autora odkazujeme i na další literární a slovníkové zdroje obsažené v databázi, např. drama A. Duchnoviče, povídky J. Stanynce nebo slovníkové materiály H. Strypského (Духнович, Станинець, Стрипський).

I. Zaznamenaná ustálená přirovnání

Verbální přirovnání

бабрати як пац'а; Варадка. «Бабреш, як пац'а».

бевкати як стрижка (стрижка 'теля'); Нересниця. «Бевкаєт як стрижка».

бзынчати як муха; Краснобрід. «Штось ту бзынчит, як даяка муха».

бити як скотину; Воловий. «Як мош ся дивити на таку роботу, що за таку дурницю єї має бити як скотину».

боломбоніти як медвідь; Тячово. «Як мелник его увидів, сховався за двері і зачав боломбоніти, як медвідь».

бубоніти як бугай; Дешковиця. «Изяв Павел читавый кол та имив бити у гроб, при том бубонів як бугай».

бульший як воли; Колоніца. «То бульшой як воли, шытко одлож».

бюяти ги біка в царині; Веряця, Вічковий, Бичків. «Бюяє ги біка в царині».

быти тихо як муха; Краснобрід. «Як єм му выскіпів єдну за ухо, та був так тихо, як муха».

быти яг буваг до коча; Збійне. «Такый із, яг буваг до коча».

вїдати як гадина; Дара. «Вїдат' як гадина». *вити ся як пыскурь*; Веряця. «Так ся ве як пыскурь».

вітріти як пес; В. Шард, Треб. «Педиг так казали люде, што они вітрять так, як пес».

влеч'ї ш'а як слимак; Варадка. «Влечеш ш'а як слимак».

вмерти як пес; Люта, Свалява, Перечин. «Замырчав та вмер як пес».

вперти ся як вїл; Мукачево, В. Березний, Свалява. «Вперся як вїл».

встікати ся як гадина; Лавки. «Так будеш встікатися як гадина».

вудрабати ся (горі деревом) ги мачка; Тур'я Мокра. «Так ся скоро вудрабав горі деревом ги мачка».

вусохнути як гадова голова; Доманинци. «Бо-дай бесь вусох, як гадова голова».

выголодніти ся як пес; Станинець. «Та дарую вам дорогу, але ще до того и выголоднівся як пес».

вырости як волені у лісі; Збой. «Розума не маме, як волені у лісі, так мы выросли».

вышкіряти зуби як печене паця; ЗУН (Павлович). «Зубы вышкірят як печене паця».

ганьбити ся ги кобыла, коли сани уверне; ЗУН (Злоцький); *ганьбити шя як кобыла, кет переверне санкы*; Варадка. «Ганьбит шя як кобыла кет переверне санкы»; *ганьбити ся як кобыла, коли санкы переверне*; Збійне.

гарцувати як кін (гарцувати 'бігати, скакати'); Варадка. «Гарцуєш цильый ден як кін».

гніздити ся як курка з яйцьом (кажуть дітям, коли неспокойно сидять); Люта, Туря, Севлюш. «Шо ся гніздиш як курка з яйцьом».

дзявкати як пес (дзявкати 'гавкати тонким голосом'); Мокра, Перечин. «Не дзявкай, як пес».

дивити ся ги сова; ЗУН (Злоцький). «Дивится, ги сова».

добити як пса; Варадка. «Добил го як пса».

доїсти (когось) як коня краденого; Колочава, Вічковий, Люта, Студений, Бичків, В. Березний. «Доїли ня так, як коня краденого».

дриляти як вул 'тяжко робити без спочину'; Турянщина. «Дрилять як вул».

дубот'їти як кунь; Перечин, Веряця. «Не дубоч як кунь».

дудурити ся як два когуты; Студений, Люта. «Дудурится єден на другого як два когуты».

дыхати як жаба; Варадка. «Дыхаш, як жаба».

єржати ги конь; Духнович. «Єрже ги конь: ги-ги-ги!».

заверечися ги ворона за плугом; ЗУН (Злоцький).

загаздовати ся як воробець на колу; ЗУН (Злоцький). «Я быся так загаздував, як воробець на колу».

загаркати як пес; Комарівці, Бичків, Вічковий, Селище. «Загаркав як пес».

загибати як рыба за водов; ЗУН. «Загибат як рыба за водов».

заїсти ся як червак у хрін; ЗУН (Злоцький). «Заївся як червак в хрін».

заладжувати ся як сорока на Нирь; Стрипський. «Заладжуєся, як сорока на Нирь».

заміловатися як сомар до коня сіна; Збійне.

замормотати як медвідь; Перечин. «Замормотав як медвідь».

запинати ся як коза; Люта, Свалява, В. Березний, Перечин. «Та не запинайся так як коза».

заревати як олінь; Свалява, Люта, Луг. «Заревав як олінь».

зареготати ся як кінь; Свалява, Люта, Луг, Колочава. «Так ся зареготав як кінь».

заціконіти як синиця 'соро говорити'; Перечин, Лавки.

защербетати як зозулька; Вічковий, Колочава, Веряця, Чумальово. «Защербетала, як зозулька».

звивати ся як гадина 'бігати скоро'; Люта, Свалява, В. Березний, Бичків. «Звивається як гадина».

звити ся ги пискурь; Веряця, Чинадьово. «Так го упік палицьов, што звився ги пискурь».

звікати (шытко) як сорока; Краснобрід. «Што видить, та шытко звікають, як тотя сорока».

згорбити ся як бабин пес; Веряця, Свалява, В. Березний, Перечин, Луг, Воловий. «Згорбив ся як бабин пес»; *згорбити ш'а яг бабин пес*; Варадка. «Згорбил ш'а, яг бабин пес».

зівкати ся як псу на паздірю; ЗУН. «Зівкат му ся, як псу на паздірю».

знати ги курица до пива; ЗУН (Злоцький). «Знає, ги курица до пива».

зужвати шатя як корова траву; Дубриничі.

з'їжити ся як пес / борсук; Люта, В. Березний. «З'їжився як пес / борсук».

зябсти ги курица; ЗУН (Злоцький). «Зябе, ги курица».

ити взадійсть (узадійсь) ги рак; Копаня, Веряця, Чинадьово. «Чоловік иде взадійсть (узадійсь), ги рак»; *ити задом як рак*; Тур'я, Перечин, Люта, Комарівці, Лавки, Колочава. «Задом идеш як рак».

їсти як гавран; Веряця. «Ість як гавран».

їти як московський кінь; Люта. «Іде як московський кінь».

кл'увати як жовна; Варадка. «Што до н'а кл'уєш, як жовна; Што т'івко до н'а кл'уєш як жовна в оберанци штоси кл'ує».

лапкати як паця 'mlaskat'; Варадка. «Не лапкай, як паця».

лежати як лева; Свалява, Копаня, Луг. «На ліниву корову (або жону) кажуть: Што лежиш як лева?»

лестити ся як пес; Бичків, Веряця. «Лестить ся як пес».

лізти як рак из друждями; ЗУН, Тур'я Бистра. «Лізе, як рак из друждями».

літати як гач'а; Варадка. «Літаш, як гач'а». *любити ся ги мачка с псом*; ЗУН (Злоцький). «Люблят ся, ги мачка с псом».

мати великы уха як сомар; Варадка. «Ма великы уха як сомар».

мати свалы, яг женатый воробель; Збійне. «Маєш свалы, яг женатый воробель».

мекати ги коза; Веряця, Бедевля. «Што мекаш ги коза».

мовчати як бараны; Н. Синевир. «Байловав май у людей май у баб а люде мовчать як бараны».

навішати на ся (щось) як баран на роги; ЗУН (Шерегелій). «Навішав на ся беремена, як баран на роги».

навоняти ги тхурь; Веряця.

надувати ся ги жаба; ЗУН (Павлович). «Надуватися ги жаба».

надути ся як вош на морозі (надути ся 'розсердитися'); Люта. «Надула ся як вош на морозі».

накокоїжити ся як когут (накокоїжити ся 'гордо держатися'); Бичків, Кваси. «Він ся так накокоїжив як когут».

наперти ги дюг на теля; ЗУН, Лучки. «Напер на мя, ги дюг на теля».

напити ся як свиня; Чинадьово, Лавки. «Напилися як свині а так наблювали цілу корчму».

насісти як ястряб на пітя (пітя 'курятко'); Станинець. «А сей насів на него, як ястряб на пітя».

настопырчити ся як когут; Перечин. «Настопырчився як когут».

нести ги рак дрбждь; ЗУН (Злоцький). «Несе, ги рак дрбждь».

обжерти ся як порося; Чинадьово, Люта, Воловий, Свалява, Ужанщина. «Обжерся як порося».

обжирати ся як свиня; Воловий, Чинадьово, Перечин, Кваси. «Все обжирася як свиня».

обісти (когось) як качку; Бичків, Свалява, Студений, Люта. «Старого д'їти обідават як качку».

обшнюпати ся як шнеп; Люта. «Ходив по лісі та обшнюпався як шнеп».

ошал'їти як вовк; Студений. «Ошал'їв як вовк».

пасовати яг на свіню рийзы; Збійне. «Пасіє на нього так, яг на свіню рийзы».

пити кров як кл'їш; Варадка. «Піє кров як кл'їш».

пицати ги червак; ЗУН (Злоцький). «Пицит, ги червак».

пицати як джаворонок; Люта. «Та що пициш як джаворонок».

пїїти як орлиця; Воловий. «Пїшла як орлиця».

плавати як пронурок (пронурок 'птиця'); Свалява, Перечин, Вічковий. «Так плаваєш, як пронурок / промурок».

повадити ся ги песики; ЗБ. «Повадили ся межи собою, ги песики».

подрудити яг жебрак бльху; Збійне. «Подруджу тя, яг жебрак бльху».

позератися як теля на нову капурю; Збійне. *поцуруковати ги рак (у берег)*; Нед. «Боженик нагло поцуруковавь ги ракь вь берегь».

прилізovati ся як пес; ЗУН (Билак). «Прилізуються як пес».

прискакувати як оса; Бичків. «Шо ідо мні прискакуєш як оса».

присохнути як на пси / псови; Люта, Колочава, Вічковий, Бичків «Присхло на мені як на пси / -ови».

приссати ся гей п'явиця; Веряця, Чумальово, Люта, Бичків. «Приссався гей п'явиця».

пристати як корові сідло; Тур'я Мокра. «Пристало як корові сідло».

прищупкати як баран (прищупкати 'прискакувати'); Бичків. «Прищупкав ид мені як баран».

просити ги каня дожджю; Веряця, Н. Синевир. «Просить ги каня дожджю».

ревати як корова; Люта, Перечин, В. Березний, Свалява «Шо ревеш як корова».

реготати ся як кунь; Люта, В. Березний, Перечин, Свалява «Регоче ся як кунь».

робити як мул; Варадка. «Робит, як мул».

робити як сомар ('багато'); Варадка. «Робити як сомар».

розбутити ся як вїл; Воловий, Бичків, Луг. «Щось ся так розбутів як вїл».

розбувати ся як вул в полонині 'стати буйним'; Луг, Бичків, Воловий. «Розбував ся як вул в полонині».

розгнівати ся як пес; Люта, Вічковий, Перечин, В. Березний. «Розгнівав ся на мене як пес».

роздушити як жабу; Луг, Перечин, В. Березний, Люта, Вічковий «Так тя роздушу як жабу».

розтечися як пси; Бичків, Свалява, Люта, Перечин «Діти розтеклися по улицях як пси».

розуміти ся (до чогось) як курка до пива; Збійне.

рыти (до фшыткого) як кыртица; Варадка. «Рыєш до фшыткого як кыртица».

рычати як корова 'плакати'; Варадка. «Што рычіш, як корова».

саркати як на пса; Краснобрід. «Та што на ня так саркаш, як на пса».

скавунчати як пес; Мокра, Перечин. «Што скавунчиш як пес».

скакати (до ш'а) як когуты; Варадка. «Оле розожен іх, бо скачут до ш'а як когуты».

скакати як серна; Варадка. «Скаче як серна».

сковынчати як пес; Курів. «Сковынчал як пес, кед му на ногу стане».

скорч'іти ш'а як бабин пес; Варадка. «Скорч'іл ш'а, як бабин пес».

скрутити ся як червак; Веряця. «Ударив го так, што скрутив ся як червак».

смердіти як вудудок; Дубриничі. «Ты так смердиш, як вудудок».

сміяти ся ги кобыла д возови; ЗУН (Злоцький). «Сміє ся, ги кобыла д возови».

смотр'іти як тел'а на мал'уваны ворота; Варадка. «Стоїш и смотр'іш, як тел'а на мал'уваны ворота».

смыкати ся як гад; Поляна. «І так вун вирус великий, на вадаску ходив, але як гат смыкався».

сперемітувати ся як рыба 'перекидатися'; Люта. «Сперемітувався як рыба».

співати як бузьок; ЗУН, Радв. «Співає, як бузьок».

стояти як теля в Великодни на ясьлох; ЗУН, Тур'я Бистра. «Так стоить, як теля в Великодни на ясьлох».

сціпнути як курка; Краснобрід. «Бодайсь сціпнув як курка».

счурити ся як мыш (счурити ся 'скулитися'); Стрипський. «Счурив ся як мыш».

торопати ги ворона с кола на кол; ЗУН (Злоцький). «Тяжко...»

тримати ш'а як кл'іш; Варадка, «Тримат ш'а н'а, як кл'іш»; Курів «Паскуда, триме ш'а го як кл'іш».

уїсти ся як червак у хрін; Ясіння, Веряця. «Уївся як червак у хрін».

упріти як мельницькі кури; Буштин. «Упрів ідячи як мельницькі кури».

упсовати ги псевое корыто; Веряця. «Як го дєсь спопаду, то упсую ги псевое корыто»; *упсовати ги песій валов*; ЗУН (Злоцький). «Упсовали, ги песій валов».

урости як дрізд; Люта. «Так уріс як дрізд».

усолодити ся як червак во хрін; Луг. «Усолодился, як червак во хрін».

усохнути ги рыба; ЗУН (Злоцький). «Усох, ги рыба».

утріцати ги сова; Веряця. «Слѣпухъ утрѣщать въ день на челянника, ги сова».

утягнути ся як кут у ріпу; Луг. «Утягся як кут у ріпу».

уходити як коня вороны; Стрипський. «Та бо наші молодіці так мене уходили, як коня вороны».

ходити гей кінь запутаний; Луг. «Ходит, гей кінь запутаний».

ходити ги марга; Гнатюк, Е. зб. III. «Лемь такъ ходили, ги марга».

ходити ги незапертое теля; ЗУН (Злоцький). «Ходит, ги незапертое теля».

ходити ниворотом як крадені коні (ходити ниворотом 'ходити блудом'); Люта. «Ходиш ниворотом, як крадені коні».

ходити як блудна увца; Варадка. «Што ходиш як блудна увца».

ходити як гусарський кунь; Тур'я Бистра. «Ходит, як гусарський кунь».

ходити як кач'ка; Варадка. «Ходит як кач'ка».

ходити як пава; Варадка. «Ходит як пава».

чекати як кані на дощ; Н. Синевир. «Чекали як канѣ на дощ».

чеперит ся ги жабы на леду; ЗУН (Злоцький). «Чудовати ся як теля на нові двері»; Лучки. «Чудуєся, як теля на нові двері».

шипотіти ги гадина; Веряця. «Шипочуть ги гадина».

шипотіти ги гадинчата; Мокра, Перечин. «Шипотіте ги гадинчата».

ш'ід'іти як квочка; Варадка. «Ш'ідит як квочка».

ш'ідіти як сова; Варадка. «Ш'ідіти як сова».

шмыгнути як серна; Літературна Неділя. «Марія шмыгнула з хаты як серна».

яти ся як свині в вінці; ЗУН, Тур'я Бистра. «Так му ся яло, як свині в вінці».

Substantivní přirovnání

a) se stálým komparandem

година як рыбльое око; ЗУН (Злоцький). «Така година, як рыбльое око».

из (когось) хосен ги Богови из борсука; ЗУН (Злоцький). «Такий из него хосен, ги Богови из борсука».

ротище як у коровы; Воловий, Свалява, Люта. «Такий у Наді ротище як у коровы».

скупч як вовк; Варадка. «То скупч як вовк: својі д'ітин'і жалуже».

b) s proměnlivým komparandem

як галки; Чинадбово. «Коровы / кон'і як галки». *як гачура (гачура 'молода гарна кобила'*; про жінку 'сильна, здорова'); Варадка.

(така) як кобыла (про сильну, здорову але товсту жінку); Варадка.

(таке) як гнида 'щось дуже мале'; Варадка.

(такий) як качур; Варадка.

(такий) як кінь (лайл. про мужч.); Краснобрід. «Такий єсь як кінь».

Adjektivní přirovnání

бідный як церковна мыша; Станинець. «Он бідный, як церковна мыша».

білый ги гуска; ЗУН (Злоцький).

благый ги вівці; ЗУН (Злоцький).

валушный як віл до коча; Краснобрід. «Він такий валушный до того, як віл до коча».

висока як лошиця (лошиця 'лоша жін. роду'); Бичків. «Дівка висока як лошиця».

вольный як птак; Радвань.

выбитый як пес 'провареник'; Чумальово.

голоден яг мелникова курка; Збійне; *голодный як млинарьова курка*; Невицьке. «Така голодна як млинарьова курка».

довгий ги заячий хвіст; ЗУН (Злоцький).

допитый як напта; Варадка. «Допите як напта того дівчатиско».

дужий ги медвідь; ЗУН (Злоцький).

заїдений ги порося; Веряця. «Заїдений єсь ги порося».

зароснутый яг борсук; Варадка. «Ходиш зароснутый яг борсук, ани г нед'іл'у ш'а не оголиш».

зароснутый як вовк; Варадка. «Треба ш'а т'і остр'іч'і, бо уж єс зароснутый як вовк».

збешн'ітый як пес; Варадка. «З ним не је реч, то збешн'ітый, як пес».

злый як гат; Варадка.

красна як нава; Варадка.

кудлатый як пес; Варадка.

лагідный як теля; Варадка.

легкий як сука по укоціню; ЗУН (Злоцький).

лінивий як трутень; Перечин. «Ты такий лінивий як трутень».

м'іцный як к'ін; Варадка.

мокрый як мыша; Варадка.

наглый ги пень на потя; ЗУН (Злоцький).

недобра як змія; Свалява, Перечин, Кваси.

ненасытный як вовк; Люта, Перечин, Чинадбово.

облесный як пес 'що підлещується'; Люта, Перечин, Студений. «Такий облесный як пес».

розлюченый як звітрєный пес; Н. Синевир. «Пан страшно розлюченый як звітрєный пес сам побив попа по лицю».

силна як ялуква; Варадка.

сіменистый як дягель; Стрипський.

слаба як жаба; Варадка.

слабый як муха; Варадка. «Слабый, як муха, лем ш'а шпотат».

слизкий як слимуш; Веряця.

сліный ги овад; ЗУН (Злоцький).

товста ги мангалиця; Веряця.

тучный ги гуска; ЗУН (Злоцький).

тучный як тулук (тулук 'малий медвідь, медведча'); Терєбло, Бичків. «Така дітина тучна, як тулук».

уытый як буяк; Тур'я-Поляна, Свалява.

чорный як гавран; Варадка.

чорный як галка; Духнович. «Два чорні конь, єдень кѡнь, друга кобыла, чорні якъ галки».

чорный як жук; Станинець. «Ось чорні, як жук, кострубы на голові, та ще й кучеряві».

чорный як кавка; Воловий; *чорна як кавка*; Варадка.

юрный як цап; Краснобрід. «Юрний як цап, лем кібы му каждый день іншу бабу».

Adverbiální přirovnání

ги мурянкѡв; ЗУН (Злоцький); *ги муряшкѡвъ въ купінці*; Гнатюк, Е. зб. III., Люта. «Того тѡлько було, ги муряшкѡвъ въ купінці».

як бы блыха укусила; Збой. «Та шось мі зробив, та мене лем так, як бы блыха укусила».

як кїт наплакав; Воловий, Бичків, Студений. «Тїлько наробила як кїт наплакав».

як пчол в улию; Варадка. «Діти – як пчол в улию».

II. Ustálená přirovnání seřazená podle animalistického komponentu

Tato přirovnání dále rozřídíme podle názvů zvířat:

Beran: *мовчати як бараны; навішати на ся (щось) як баран на роги; прищупкати як баран.*

Blecha: *подрудити яг жебрак блыху; як бы блыха укусила.*

Brouk: *чорный як жук.*

Býk: *буяти ги біка в царині; бубоніти як бугай; быти яг буваг до коча; уытый як буяк.*

Čáp: *співати як бузьок.*

Červ: *пицати ги червак; скрутити ся як червак; заїсти ся як червак у хрін; уїсти ся як червак у хрінь; усолодити ся як червак во хріні.*

Datel (strakapoud, žluna): *сіменистый як дягель; кл'увати як жовна.*

Dobytěk (dobytč): *бити як скотину; ходити ги марга.*

Drozd: *урости як дрїзд.*

Dudek: *смердіти як вудудок.*

Fena: *легкий як сука по укоціню.*

Had: злий як гат; встікати ся як гадина; вусохнути як гадова голова; смыкати ся як гад; звивати ся як гадина; шипотіти ги гадина; шипотіти ги гадинчата; *vjdati* як гадина.

Havran: їсти як гавран; чорный як гавран.

Hrouzek: вити ся як пыскурь; звити ся ги пискурь.

Hřibě: літати як гач 'а; висока як лошиця (лошиця 'лоша жін. роду').

Husa: білий ги гуска; тучный ги гуска.

Jalovice: силна як ялувка.

Jelen: вирости як волені у лісі; заревати як олінь.

Jestřáb: насісти як ястряб на пітя.

Jezevec: из (когось) хосен ги Богови из борсука; зароснутий *jač* борсук; з 'їжити ся як борсук.

Kačer: такый як качур.

Kachna: обсісти (когось) як качку; ходити як кач 'ка.

Káně: просити ги каня дожджю; чекати як кані на дощ.

Kavka: чорный як галка; чорный як кавка; (коровы / кон 'і) як галки.

Klíště: пити кров як кл 'іщ; тримати ш 'а як кл 'іщ.

Kobyła: ганьбити ся ги кобыла, коли сани уверне (ганьбити шя як кобыла, кет переверне санкы; ганьбити ся як кобыла, коли санкы переверне); сміяти ся ги кобыла д возови; як гачура (гачура 'молода гарна кобила'); така як кобыла (про сильну, здорову але товсту жінку).

Kocour: утягся як кут у *řinu*; як кїт наплакав.

Kočka: любити ся ги мачка с псом; вудрабати ся (горі деревом) ги мачка.

Kohout: дудурити ся як два когуты; накокоїжити ся як когут; настопырчити ся як когут; скакати (до ш 'а) як когуты.

Koza: запинати ся як коза; мекати ги коза.

Kozel: юрный як цап.

Kráva: зужвати шатя як корова траву; пристати як корові сідло; ревати як корова; ротище як у коровы; рычати як корова.

Krtek: рыти (до фшыткого) як кыртица.

Kukačka: зацебетати як зозулька.

Kuře: насісти як ястряб на пітя (пітя 'курятко'); Станинець. «А сей насів на него, як ястряб на пітя».

Kůň: доїсти (когось) як коня краденого; дубот 'іти як кунь; ержати ги конь; зареготати ся як кінь; іти як московський кінь; гарцувати як кін; м 'іцный як к 'ін; як кінь; ходити як гусарський кунь; уходити як коня вороны; ходити гей кінь запутанный; ходити ниворотом як крадені коні.

Lev: лежати як лева.

Medvěd: боломбоніти як медвідь; дужий ги медвідь; замормотати як медвідь; тучный як тулук (тулук 'малий медвідь, медведча').

Moucha: быти тихо як муха; бзынчати як муха; слабый як муха.

Mravenec: ги мурянкѳв; ги муряшкѳв ѳ ку-нінці.

Mula: робити як мул.

Myš: бідный як церковна мыша; мокрый як мыша; счурити ся як мыш.

Opice: допитый як нална.

Orlice: пійти як орлиця.

Osel: заміловатіся як сомар до конь сїна; мати великы уха як сомар; робити як сомар.

Ovád: сліпый ги овад.

Ovce: благый ги вівці; ходити як блудна увца.

Páv: красна як пава; ходити як пава.

Pes: вмерти як пес; віприти як пес; выголодіти ся як пес; дзякати як пес; добити як пса; згорбити ся як бабин пес (згорбити ш 'а *jač* бабин пес); присохнути як на пси / псови; зівкати ся як псу на пздірю; лестити ся як пес; загаркати як пес; з 'їжити ся як пес; повадити ся ги псикы; прилізовати ся як пес; розгнівати ся як пес; розтечися як пси; саркати як на пса; скавунчати як пес; сковынчати як пес; скорч 'іти ш 'а як бабин пес; упсовати ги песевое корыто; упсовати ги песій валов; выбитый як пес збешн 'ітый як пес; кудлатый як пес; облесный як пес; розлюченый як звітреный пес.

Pijavka: приссати ся гей пвяциця.

Prase: бабрати як пац 'а; вышкиряти зубы як печене паця; лапкати як паця; обжирти ся як порося; обжирати ся як свиня; напити ся як свиня; пасовати яг на свіню рийзы; ятимся як свині в вінці; заїдений ги порося; товста ги мангалиця.

Pták: вольный як птак; наглый ги пень на потя.

Rak: ити взадість (узадісь) ги рак; ити задом як рак; лізти як рак из друждеями; нести ги рак дрѳждѳ; поцуркувати ги рак у берег.

Ryba: загибати як рыба за водов; сперемітувати ся як рыба; усохнути ги рыба; година як рыбльѳе око.

Skorec: плавати як пронурок / промурок.

Skřivan: пищати як джаворонок.

Slepice: зябсти ги курица; гніздити ся як курка з яйцьѳом; розуміти ся (до чогось) як курка до пива; знати ги курица до пива; сцїпнути як курка; упріти як мельницькі кури; ш 'ід 'іти як квѳока; голоден яг мельникова курка; голодный як млинарѳова курка.

Slimák (hlemýžď): влеч 'і ш 'а як слимак; слизкий як слимуш.

Sluka: обинюпати ся як шнєп.

Sova: дивити ся ги сова; утріщати ги сова; шїдіти як сова.

Srna: скакати як серна; шмыгнути як серна.

Straka: заладжувати ся як сорока на Нирь; звлікати (шытко) як сорока.

Sýkora: зацїконіти як синиця.

Tele: наперти ги дюг на теля; смотр 'іти як тел 'а на мал 'уваны ворота; бевкати як стрижека (стрижека 'теля'); позератіся як теля на нову капурю; стояти як теля в Великодни на яслѳох; ходити ги незапертое теля; чудовати ся як теля на нові двері; лагідный як теля.

Tchoř: навоњати ги тхурь.

Trubec: лінивый як трутень.

Včela: як пчол в улюю.

Veš: *надути ся як вош на морозі (надути ся ‘розсердитися’); таке як гнида.*

Vlk: *ошал’іти як вовк; зароснутый як вовк; ненасытний як вовк; скупч як вовк.*

Vosa: *прискакувати як оса.*

Vrabec: *загаздовати ся як воробець на колу; мати свалы, яг женатый воробель.*

Vrána: *заверечися ги ворона за плугом; то-ропати ги ворона с кола на кол; уходити як коня вороны.*

Vůl: *вперти ся як vůl; бульший як воли; дриляти як вул; валуиный як vůl до коча; розбутіти ся як vůl; розбуяти ся як вул в полонині.*

Zajíc: *довгый ги заячий хвіст.*

Zmije: *недобра як змія.*

Žába: *дыхати як жаба; надувати ся ги жаба; роздушити як жабу; чеперится ги жабы на леду; слаба як жаба.*

III. Sémantická klasifikace zaznamenaných přirovnání

Ze sémantického hlediska jsme zaznamenané frazémy roztřídily do jedenácti skupin – na přirovnání s významem velikosti, barvy, zvukového projevu, zápachu, vnějšího vzhledu, povahového rysu, typického projevu (činnosti), pohybu, stavu, emoce a množství². U každé skupiny uvádíme zvíře, obsažené v přirovnání, a počet frazeologismů s ním spojených:

a) **velikost:** býk (1), drozd (1), had (1), hříbě (1), husa (1), jelen (1), kobyla (2), medvěd (2), prase (1), ryba (1), veš (1), vůl (1), zajíc (1).

b) **barva:** brouk (1), datel (1), havran (1), husa (1), kavka (3).

c) **zvukový projev:** beran (1), býk (1), čáp (1), červ (1), had (2), jelen (1), kobyla (1), koza (1), kráva (2), kukačka (1), kůň (3), medvěd (2), moucha (1), pes (4), prase (1), skřívan (1), sýkora (1), tele (1), žába (1).

d) **zápach:** dudek (1), tchoř (1).

e) **vzhled:** jalovice (1), jezevec (1), kráva (1), kůň (1), moucha (1), osel (1), ovce (1), páv (1), pes (1), slimák (1), sluka (1), vlk (1), vrabec (1), žába (1).

f) **povahový rys:** had (2), kozel (1), opice (1), pes (3), tele (1), trubec (1), vlk (2).

g) **typický projev:** beran (1), blecha (1), červ (3), had (1), havran (1), kráva (1), kuře (1), kůň (2), mula (1), myš (1), osel (1), pes (5), prase (1), straka (1), tele (1), vůl (1).

h) **pohyb:** býk (1), červ (1), dobytek (1), had (3), hříbě (1), jestřáb (1), jezevec (1), kachna (2), kocour (1), kočka (1), kohout (4), koza (1), krtek (1), kůň (5),

orlice (1), ovce (1), páv (2), pes (6), rak (5), ryba (1), skorec (1), slepice (1), slimák (1), srna (2), tele (2), vosa (1), vrána (2), vůl (1), žába (1).

i) **stav:** beran (1), blecha (1), býk (1), fena (1), jezevec (1), káně (2), kobyla (2), kráva (1), lev (1), moucha (1), myš (2), ovád (1), pes (5), pijavka (1), prase (7), pták (2), ryba (2), slepice (8), sova (2), straka (1), tele (3), veš (1), vlk (1), vrabec (1), vrána (1), vůl (3), žába (2).

j) **emoce:** kočka (1), osel (1)

k) **množství:** kocour (1), mravenec (2), včela (1)

Závěr. Představili jsme více než 200 ustálených přirovnání se zvířecím komponentem, zaznamenaných v *Lexikální databázi jihokarpatských nářečí z materiálu I. Paňkevycě*. Uvedené frazémy obsahují přes 80 různých nominací živočichů.

Mezi nejčastější názvy zvířat, které se objevují v jihokarpatských ustálených přirovnáních, patří pes (*пес, песики*; 25), kůň (*кунь, кинь, к’ін, коні*; 12), prase (*паця, порося, свиня*; 10), had (*гадина, гат*; 8), slepice (*курка, курица, кури*; 8), tele (*теля*, 8), vůl (*вїл, vůl, воли*; 6), kráva (*корова*; 5), rak (*рак*; 5) a žába (*жаба*; 5).

Z hlediska struktury jsou v představeném materiálu nejčastější verbální přirovnání, tedy taková ustálená přirovnání, kde je komparandem sloveso a komparátem substantivum (název zvířete): *бабрату як пац’а*. Komparátum může být rozvinuto dalším větným členem: *розбуяти ся як вул в полонині, розуміти ся (до чогось) як курка до пива*, výjimečně i celou vedlejší větou: *ганьбиті ся як кобыла, коли санкы переверне*.

Ze sémantického hlediska jsme zaznamenané frazémy roztřídily do jedenácti skupin – na přirovnání s významem velikosti, barvy, zvukového projevu, zápachu, vnějšího vzhledu, povahového rysu, typického projevu (činnosti), pohybu, stavu, emoce a množství. Nejvíce zkoumaných přirovnání vyjadřuje stav, pohyb, typický projev (zvířete) a vnější vzhled. Aby mohla být určena specifika zkoumaných jihokarpatských frazémů, dalším úkolem by mělo být srovnání jihokarpatských animalistických přirovnání s obdobnou oblastí frazeologického systému sousedních nářečí a jazyků.

Ukázalo se také, že poměrně hojně užívaným prostředkem jihokarpatské nářeční frazeologie je ironie: *из (когось) хосен ги Богови из барсука; голодный як млинарьова курка* (nemající hlad), *валуиный як vůl до коча* (nehodící se), *довгый ги заячий хвіст, ганьбиті ся як кобыла, коли санкы переверне* (nesty- dět se), *пасовати яг на свїню рїицьи*.

ПРИМІТКИ

1. Jedná se spíše o předběžnou klasifikaci, protože ve zdrojové databázi bohužel často chybí určení přesného významu frazému.

2. Práce Nedzelského je kompilací mnoha starších pramenů, jejichž soupis podává autor v úvodu: zápisy z rukopisného kalendáře Ivana Juhasevyče, dílo Mychajla Lučkaje *Grammatica Slavo-Ruthena*, rukopis J. I. Venelina Gucu *Карпато-Росския пословицы, Пословицы и поговорки Галицкой и Угорской Русы* V. S. Vyslockého, *Знадоби для пізнання угорсько-руських говорів* I. Verchratského, zápisky Alexandra Šeregeliye vydané v kalendáři (*Mesjasoslovu*) na roky 1891 a 1892, *Krestnyj Mesjasoslov* na r. 1893, *Církevní Mesjasoslov* na r. 1894, přísloví sebraná Alexandrem Pavlovičem, publikovaná v *Mesjasoslovu* na r. 1897, *Народный Подкарпатский календарь* na r. 1907, časopis pro mládež *Наш рідний край*, časopis pro děti *Пчолка*, publikace *Наши стреления, Жаворонок: Собрание русских пьесней и пословиць подкарпатского народа* I. Bilaka z r. 1926, sbírka lidových přísloví z obce Turja-Bystra I. Vačela, jež vyšla v novinách *Руский народный голос*

v r. 1926, přísloví M. Špicera z obce Iza, jež vyšla v časopise *Русское Слово* v r. 1940, hádanky N. Hebeje, které publikoval v Kalendáři na r. 1919, rukopisný sborník Feodosije Zlockého, zápisy přísloví I. Kerči publikované v novinách *Русское Слово* v letech 1942–1944, zápisy přísloví M. Luhoše a A. Hrabara, kteří sbírali materiál v terénu pro Nedzelského a materiály dalších sběratelů [Недзельський 1955: 34–40].

LITERATURA

1. Čermá F. Frazeologie a idiomatika česká a obecná. Praha: Karolinum, 2007. 718 s.
2. Čermák F. et al. Slovník české frazeologie a idiomatiky: Přirovnání. 2. vyd. Praha: Leda 2009. 507 s.
3. Mrhačová E. Názvy zvířat v české frazeologii a idiomatice: tematický frazeologický slovník I. Scripta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis, č. 124. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. 161 s.
4. Vašíček M. Prameny lexikální databáze jihokarpatských nářečí z materiálů I. Paňkvyče. *Moderní slovan-ská lexikografie*. (Niševa B. et al.). Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2018. S. 77–86.
5. Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Братислава: Слов. педаг. вид. 1990. 159 с.
6. Мокиенко В., Никитина Т. Большой словарь русских народных сравнений. Москва: ЗАО «ОЛМА Медиа Групп», 2008. 800 с.
7. Недзельский Є. З уст народу: Прислів'я – приказки – заклинання – загадки – примовки Закарпаття. Пряшів: Видавництво КСУТ, 1955.
8. Сошко О. Семантичні особливості образних порівнянь із зооморфним компонентом на позначення емоційних характеристик людини (на матеріалі української, німецької та англійської мов). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», Серія «Філологічна»*. Випуск 51, 2015. С. 321–323.
9. Франчук Н., Поздрань Ю. Семантична класифікація українських фразеологізмів із компонентом-зоонімом (на матеріалі «Українсько-російського словника» А. Ніковського). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Т. 30 (69) 2019. № 1. С. 38–42.
10. Лавер В. Фраземіка українських діалектів карпатського регіону: автореф. дис. док. філол. наук: спец. 10.02.01 – український язук, Київ. 1992. 50 с.
11. Мигoliniнecь О. Фраземі, пов'язані з народною медициною, в українських закарпатських говірках. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Зб. наук. праць* (відп. ред. І. Сабадош). Ужгород. 2013. Вип. 18. С. 39–43.
12. Юзьо С. Фраземіка говірки села Сімер Перечинського району Закарпатської області. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Мовознавство. Літературознавство*. Вип. 12, 2015. С. 187–192.

REFERENCES

1. Čermá F. (2007) Frazeologie a idiomatika česká a obecná [Czech and General Phraseology and Idiomat-ics]. Praha: Karolinum. 718 s. [in Czech].
2. Čermák F. and coll. (2009) Slovník české frazeologie a idiomatiky: Přirovnání. [Dictionary of Czech Phraseology and Idiomat-ics: Comparisons.] 2nd edition. Praha: Leda. 507 s. [in Czech].
3. Mrhačová E. (1999) Názvy zvířat v české frazeologii a idiomatice: tematický frazeologický slovník [Na-ming Units of animals in Czech Phraseology and Idiomat-ics: topical phrase-book.] Scripta Facultatis philosphi-cae Universitatis Ostraviensis, 124. Ostrava: Ostravská univerzita. 161 s. [in Czech].
4. Vašíček M. (2018) Prameny lexikální databáze jihokarpatských nářečí z materiálů I. Paňkvyče [Sources of Lexical Database of Southern Carpathian dialects on the materials of I. Pankevych]. *Moderní slovan-ská lexiko-grafie* (Niševa B. et al.). Praha: Slovanský ústav AV ČR. S. 77–86 [in Czech].
5. Varkhol N., Ivchenko A. (1990) Frazeolohichnyi slovnyk lemkiivskykh hovirok Skhidnoi Slovachchyny [Phrase-book of Lemko dialects of the Eastern Slovakia]. Bratislava [in Ukrainian].
6. Mokienko V., Nikitina T. (2008) Bolshoy slovar russkikh narodnykh sravneniy [Great dictionary of Russi-an folk similes]. Moskva: ZAO «OLMA Media Grupp», 800 s. [in Russian].
7. Nedzelskyi Ye. (1955) Z ust narodu: Pryslivia – prykazky – zaklynannia – zahadky – prymovky Zakar-pattia [Out of the mouth of folk: proverbs – sayings – spells – riddles of Transcarpathia]. Priashiv: Vydavnyctvo KSUT [in Ukrainian].
8. Soshko O. (2015) Semantychni osoblyvosti obraznykh porivnian iz zoomorfnykh komponentom na po-znachennia emotsiynykh kharakterystyk liudyny (na materialy ukrainskoi, nimetskoi ta anhliyskoi mov) [The Semantic Specifics of Figurative Comparisons with Zoomorphic Element for Definition of Person's Emotional Characteristics (on the Ukrainian, German and English Material)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiya», Seria Filolohichna*. V. 51. S. 21–323 [in Ukrainian].
9. Franchuk N., Pozdran Yu. (2019) Semantychna klasyfikatsia ukrainskykh frazeolohizmiv iz komponen-tom-zoonimom (na materialy «Ukrainsko-rosiyskoho slovnyka» A. Nikovskoho) [The Semantic Classification of the Ukrainian Idioms with Zoonym Element (a case study of the *Ukrainian-Russian Dictionary* by A. Nikov-sky)]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I Vernadskoho. Seriya: Filolohiya. Socialni komunikacii*. T. 30 (69) № 1. S. 38–42 [in Ukrainian].

10. Laver V. (1992) Frazemika ukrainskikh dialektov karpatskogo regiona [Phrasemics of Ukrainian Dialects of the Carpathian Region]: author's abstract of DLitt. 10.02.01. Kyiv. 50 s. [in Russian].
11. Myholynets O. (2013) Frazemy, poviazani z narodnoiu medytsynoiu, v ukrainskykh zakarpatskykh hovirkakh [Idioms referring to folk medicine in Ukrainian Transcarpathian dialects]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. Zb. nauk. prats* (red. I. Sabadosh). Uzhhorod. V. 18. S. 39–43 [in Ukrainian].
12. Yuzio S. (2015) Frazemika hovirky sela Simer Perechynskoho raionu Zakarpatskoi oblasti [Phrasemics of village Simer of Perechyn district of Transcarpathian area dialect]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobychkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Movoznavstvo. Literaturoznavstvo*. V. 12. S. 187–192 [in Ukrainian].

SIMILES WITH AN ANIMAL ELEMENT IN THE LEXICAL DATABASE OF THE SOUTH CARPATHIAN DIALECTS ON I. PANKEVYCH'S MATERIALS

Abstract. The aim of the following article is to contribute to the description of the dialect phraseology of the South Carpathian dialects by publication and classification of animal similes from archive materials. The source of the extracted phrasal material was the *Lexical Database of the South Carpathian dialects on I. Pankevych's materials*, which had been created in The Institute of Slavonic Studies of the Czech Academy of Sciences.

More than 200 animal similes are represented in the article. Firstly, they were classified formally according to the part of speech of the compared element (comparandum) into verbal, substantive, adjective and adverbial ones. Every simile has got a defined locality where it had been recorded or a reference to the publication where it had been extracted from. We also report the context of a simile's use if it had been recorded. Then we have classified the studied phrasal material according to names of the particular animals contained in similes. It appears to be certain that more than 80 different animal names were used in the studied phraseological units. Among the most often used animal names that appear in the South Carpathian similes are dog (*пес, песики*), horse (*кунь, кінь, к'ін, коні*), pig (*паця, поросля, свиня*), snake (*гадина, гат*), hen (*курка, курица, кури*), calf (*теля*), ox (*віл, вїл, вул, воли*), cow (*корова*), crawfish (*рак*) and frog (*жаба*).

When the following similes were studied structurally it appeared that verbal ones are the most frequent. They contain a verb as comparandum and a noun (animal name) as comparee, e.g. *бабрати як паця*. A comparee can be extended with a further part of a sentence: *розбуяти ся як вул в полонині, розуміти ся (до чогось) як курка до пива*; in individual cases – with a subordinate clause: *ганьбиті ся як кобыла, коли саньки переверне*.

Semantically all the recorded similes were classified into 11 groups as follows: comparison on the basis of size, colour, sound symbolism, smell, appearance, features of character, typical behaviour, way of movement, state, emotions and amount. The majority of the studied similes appear to be linked with a state, behaviour, typical way of movement and appearance of animals.

To define accurately the specifics of the recorded the South Carpathian phraseological units the next step could be the comparison of the South Carpathian animal similes to the corresponding part of phrasicon in neighboring dialects and languages. This part of the dialect phraseological units has shown that the *Lexical Database of the South Carpathian dialects on I. Pankevych's materials* is a valuable resource of linguistic information, inter alia dialect phraseology.

Keywords: dialectology, phraseology, South Carpathian dialects, idioms with animal component, animal similes.

УСТАЛЕНІ ПОРІВНЯННЯ З АНІМАЛІСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У «ЛЕКСИЧНІЙ БАЗІ ПІВДЕННО-КАРПАТСЬКИХ ГОВОРІВ З МАТЕРІАЛІВ І. ПАНЬКЕВИЧА»

Анотація. Метою цієї статті є опис діалектної фразеології південно-карпатських говорів оприлюдненням та класифікацією усталених порівнянь з анімалістичним компонентом із архівних матеріалів. Джерелом фразеологічного матеріалу стала «Лексична база даних південно-карпатських говірок з матеріалів І.А. Панькевича», яку створено в Слов'янському інституті Академії наук Чеської Республіки.

У статті представлено понад 200 усталених порівнянь із компонентом-зоонімом. Основний матеріал покласифіковано відповідно до формальних ознак, за належністю до частини мови порівнюваного члена (компаратум), на дієслівні, іменникові, прикметникові та прислівникові порівняння. Для кожного порівняння наводиться назва села, у якому його записано, або посилання на публікацію, з якої фразему почерпнуто. Якщо в базі даних подано більш широкий контекст використання фразеологізму, ми також його наводимо. Отриманий фразеологічний матеріал ми далі розділили за назвами окремих тварин, які є в порівняннях. Було виявлено, що наведені порівняння містять понад 80 різних номінацій тварин. До найпоширеніших назв тварин, що виступають у південно-карпатських усталених порівняннях, належать *пес (песики), кінь (кунь, к'ін), свиня / поросля (паця); гадина (гад), курка (курица, кури), теля, вїл (вул, вїл), корова, рак і жаба*.

Зі структурного погляду найпоширенішими в представленому матеріалі є дієслівні порівняння, тобто такі усталені порівняння, де компарандум є дієсловом, а компаратум – іменником (назвою тварини): *бабрати як паця*. Компаратум може бути доповнено іншим членом речення: *розбуяти ся як вул у полонині, розуміти ся (до чогось) як курка до пива*, в поодиноких випадках теж цілим реченням: *ганьбиті ся як кобыла, коли саньки переверне*.

За семантичними ознаками ми поділили досліджувані ідіоми на одинадцять груп – порівняння зі значенням розміру, кольору, звуку, запаху, зовнішності, риси характеру, типової діяльності або поведінки, руху, стану, емоції та кількості. Більшість досліджуваних порівнянь пов'язані зі станом, рухом, типовою діяльністю та зовнішнім виглядом.

Для визначення специфіки представлених південно-карпатських фразеологізмів наступним завданням буде зіставлення південно-карпатських анімалістичних порівнянь із аналогічним складником фразеологічної системи сусідніх діалектів та мов. Цей фрагмент фразеологічної системи закарпатських і лемківських говірок показав, що «Лексична база даних південно-карпатських говорів з матеріалів І.А. Панькевича» є цінним джерелом матеріалу для дослідження діалектної фразеології.

Ключові слова: діалектологія, фразеологія, південнокарпатські говори, фраземи з анімалістичним компонентом, усталені порівняння.

© Вашичек М., Вашичкова Д., 2020 р.

Міхал Вашичек – PhD, співробітник відділу слов'янської лінгвістики та лексикографії Слов'янського інституту Академії наук Чеської Республіки, Прага, Чехія; <https://orcid.org/0000-0002-3883-4743>

Mikhal Vashycek – PhD, Department of Slavonic Linguistics and Lexicography, Institute of Slavonic Studies of the CAS, Prague, Czech Republic; <https://orcid.org/0000-0002-3883-4743>

Дар'я Вашичкова – аспірантка філософського факультету Карлового університету, Прага, Чехія; <https://orcid.org/0000-0002-2074-3528>

Darya Vashychkova – doctoral student, Faculty of Arts, Charles University, Prague, Czech Republic; <https://orcid.org/0000-0002-2074-3528>